

เกษตรกรรมยั่งยืน: ผลกระทบจากสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชต่อระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศ

Sustainable agriculture: Impacts of chemical pesticides on agroecosystem and ecosystem

นิติพัฒน์ พัฒนฉัตรชัย^{1*}

Nitipat Pattanachatchai^{1*}

บทนำ

ผลกระทบจากการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อการเสื่อมคุณภาพของระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนในการทำเกษตรที่มีความจำเป็นต้องใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เพื่อปกป้องพืชผลของตนเองมิให้เกิดความเสียหายจากการเข้าทำลายของศัตรูพืช ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ซึ่งวิธีการป้องกันที่มีประสิทธิภาพในยุคหลังการปฏิวัติเขียว คือ การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในลักษณะต่างๆ โดยเป้าหมายของการใช้สารดังกล่าวคือการฆ่าหรือทำลายสิ่งมีชีวิตที่ถูกพิจารณาว่าเป็นศัตรูพืชอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้จากรายงานของ Bush (1997) ซึ่งรายงานไว้ว่าก่อนที่สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจะถูกนำมาใช้มีการประมาณการว่าประมาณ 30 ถึง 35% ของผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ในแต่ละปีเกิดการสูญเสียเนื่องจากศัตรูพืชชนิดต่างๆ จากรายงานดังกล่าวประกอบกับ ผลพวงจากความก้าวหน้าในการพัฒนาสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีประสิทธิภาพดังกล่าวมีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชสามารถพัฒนาพันธุ์พืชที่เรียก

ได้ว่า พืชทนศัตรูในยุคนั้นๆ ของการปฏิวัติเขียว ซึ่งเป็นพันธุ์พืชที่ตอบสนองต่อการใช้ปัจจัยนำเข้าจากนอกระบบนิเวศเกษตรได้เป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ขาดหายไปจากพันธุ์พืชเหล่านี้คือ กลไกในการป้องกันตัวเองจากศัตรูพืช ดังนั้นความเสี่ยงต่อการถูกเข้าทำลายโดยศัตรูพืชชนิดต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่มิอาจหลีกเลี่ยงได้เสมอ

จากข้อเท็จจริงบางประการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจึงเป็นทางเลือกที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพโดยมิได้คำนึงถึงสมดุลตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตที่เป็นศัตรูพืชและสิ่งมีชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อพืช เมื่อสัดส่วนของสมดุลดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป สิ่งมีชีวิตที่เป็นศัตรูพืชที่ได้รับสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอย่างไม่เหมาะสมจึงมีการพัฒนาตัวเองให้มีความต้านทานมากขึ้นและถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมนี้ไปยังรุ่นลูกหลานต่อไป Heong et al. (1995) รายงานไว้ว่าส่วนใหญ่การฉีดพ่นสารฆ่าแมลงโดยชาวนาในเอเชียได้รับอิทธิพลเนื่องมาจากการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องและการประมาณการความสูญเสียที่จะเกิดมากเกินความเป็นจริงการใช้สารฆ่าแมลงของชาวนาไทยที่ส่วนใหญ่มิได้คำนึงถึงระดับความเสียหายทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก่อนที่จะใช้

¹ ภาควิชาเกษตรและสิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000
Department of Agriculture and Environment, Faculty of Science and Technology, Suringdra Rajabhat University

* Corresponding author: pattanachatchai@gmail.com

สารฆ่าแมลง และเมื่อตัดสินใจว่าจะใช้สารฆ่าแมลงแล้วยังพบว่าอัตราที่ใช้ไม่เหมาะสมโดยอาจจะใช้ในอัตราที่สูงเกินไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อศัตรูธรรมชาติและความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจหรืออาจจะใช้ในอัตราที่ต่ำกว่าคำแนะนำจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษาของกรมวิชาการเกษตรพบว่าในสารฆ่าแมลง 100 กิโลกรัมที่ฉีดพ่นออกไปจะมีเพียง 1 กิโลกรัมเท่านั้นที่ฉีดโดนแมลงและทำให้แมลงตาย ส่วนที่เหลืออีก 99 กิโลกรัมจะตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อมทั้งหมด โดยปลิวไปในอากาศมากถึง 30 กิโลกรัม ระบายไป 10 กิโลกรัม พลาดพืชเป้าหมายไปอีก 15 กิโลกรัม ไม่โดนแมลง และตกค้างบนพืชอีก 41 กิโลกรัม นอกนั้นจะโดนแมลงในจุดที่ไม่สำคัญอีก 3 กิโลกรัม ซึ่งสารเคมีเกษตรเหล่านี้จะตกค้างสะสมอยู่ในสิ่งแวดล้อมและห่วงโซ่อาหารได้เป็นเวลานานหลายปี ส่งผลกระทบต่อสืบเนื่องไปถึงสุขภาพของเกษตรกร ผู้บริโภคและปัญหาสารเคมีเกษตรตกค้าง (ศิริพร, 2553) ดังนั้นวัตถุประสงค์ของบทความนี้จึงต้องการที่จะนำเสนอให้เห็นถึงผลกระทบของการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อสมดุลของระบบ สุขภาพของมนุษย์ และกลุ่มนอกเป้าหมายในระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศข้างเคียง ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยและยั่งยืนในการทำเกษตรกรรม

ผลกระทบต่อสมดุลของระบบนิเวศเกษตร

การปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในระบบนิเวศเกษตรก่อให้เกิดผลกระทบต่อสมดุลของระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศข้างเคียงหลายประการดังต่อไปนี้

1. การกลับมาระบาดของแมลงศัตรูพืชชนิดเดิม การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยมีความมุ่งหมายในการกำจัดศัตรูพืชชนิดใดชนิดหนึ่งให้หมดสิ้นไปเท่ากับเป็นการลดความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศนั้นๆ จากการศึกษาของสุวัฒน์ (2547) พบว่าการใช้สารฆ่าแมลง carbosulfan ในนาข้าวมีผลต่อปริมาณศัตรูธรรมชาติ น้อยกว่าแปลงที่ไม่ใช้

สารรวมทั้งดัชนีความหลากหลายลดลงจากแปลงที่ไม่ใช้สาร จากผลการศึกษาดังกล่าวนอกจากจะมีผลกระทบต่อลดลงของความหลากหลายชนิดแล้วยังเป็นการลดการแข่งขันระหว่างสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นที่อยู่ในระบบนิเวศเดียวกันจึงเป็นผลให้สิ่งมีชีวิตที่ไม่ได้รับอันตรายจากสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมีการเจริญเติบโตและเพิ่มปริมาณเข้าแทนที่อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งสามารถทำความเสียหายกับพืชได้ในระดับความรุนแรงเท่ากับหรือมากกว่าเดิมได้ซึ่งลักษณะดังกล่าวจัดได้ว่าเกิดปัญหาการกลับมาระบาดของแมลงศัตรูพืชชนิดเดิม อันเนื่องมาจากการขาดสิ่งมีชีวิตที่คอยควบคุมซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการลดลงของความหลากหลายชนิดของทั้งศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติ ทำให้ความมั่นคงของระบบนิเวศเกษตรลดลงเนื่องจากการทำหน้าที่ที่ไม่สมบูรณ์ในขณะเดียวกันยังมีผลต่อความไม่ยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรเนื่องจากความเสียหายของพืชที่ปลูกด้วยเช่นกัน

2. การเพิ่มความต้านทานต่อสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชชนิดใดชนิดหนึ่งอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการพัฒนาความต้านทานต่อฤทธิ์ของสารดังกล่าวได้ โดยศัตรูพืชชนิดใดที่ไม่มี ความต้านทานหรือมีความต้านทานน้อยจะตายลงเป็นบางส่วน ในขณะที่ชนิดที่เหลือรอดชีวิตจะมีการปรับตัวให้อยู่รอดและมีการถ่ายทอดลักษณะความต้านทานดังกล่าวไปสู่รุ่นลูก จึงเป็นเหตุให้การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจำเป็นต้องเพิ่มปริมาณการใช้มากขึ้นกว่าปกติ จนกระทั่งถึงระดับการดื้อยาในที่สุดซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ Panda and Khush (1995) ที่กล่าวถึงความล้มเหลวในการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในการลดปริมาณประชากรของแมลงเนื่องจากวิธีการใช้ไม่ถูกต้องและการใช้ปริมาณมากเกินไปดังกรณีตัวอย่างที่พบในประเทศไทย เช่น การดื้อยาต่อสารฆ่าแมลงของหนอนเจาะสมอฝ้าย หนอนใยผัก หนอนหลอดหอมหรือหนอนหน้างเหนียว และเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เป็นต้น สำหรับในกรณีสาร

ป้องกันกำจัดโรคพืชและสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชแล้วแต่มีผลทำให้ศัตรูพืชทั้งสองกลุ่มดังกล่าวสร้างความต้านทานได้เช่นเดียวกันกับสารฆ่าแมลง ซึ่งรายงานเกี่ยวกับความต้านทานต่อสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจะพบได้มากที่สุดในกลุ่มสารฆ่าแมลง ในสารฆ่าวัชพืชและเชื้อราไม่มีรายงานไม่มากนัก

3. ผลกระทบต่อศัตรูธรรมชาติ การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมีผลต่อศัตรูธรรมชาติของศัตรูพืชได้ในหลายกรณีซึ่งสามารถจำแนกอย่างชัดเจนได้เป็นสองทาง คือ ผลทางตรงและผลทางอ้อม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ผลกระทบทางตรง เป็นผลที่เกิดขึ้นในสองลักษณะได้แก่ผลในระยะสั้นอันเป็นผลเกิดที่ขึ้นอย่างรวดเร็วโดยส่งผลให้ศัตรูธรรมชาติตายลงในระยะเวลาสั้นภายใน 24 ชั่วโมง ภายหลังจากได้สัมผัสกับสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยตรงหรือสัมผัสกับพืชตกค้างของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และผลในระยะยาวอันเป็นผลที่เกิดขึ้นหลังจาก 24 ชั่วโมงที่ศัตรูธรรมชาติตายหลังจากได้รับพิษของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากปริมาณที่ได้รับไม่มากพอที่จะทำให้ตายอย่างรวดเร็วภายใน 24 ชั่วโมง ความเป็นพิษของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมีผลต่อศัตรูธรรมชาติเช่นเดียวกันกับศัตรูพืชจากรายงานของ Theiling and Croft (1998) ที่รายงานไว้ว่าแมลงห้ำจะมีความทนทานต่อสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมากกว่าแมลงเบียน นอกจากนี้แล้วยังพบว่าสารฆ่าแมลงเป็นกลุ่มสารที่มีความเป็นพิษรุนแรงมากที่สุดในกลุ่มของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อแมลงห้ำและแมลงเบียน รองลงมาคือสารฆ่าวัชพืช สารฆ่าเห็บไรและสารฆ่าราตามลำดับ ในขณะที่จุลินทรีย์ชนิดต่างๆ และสารควบคุมการเจริญเติบโตของแมลงที่ผลิตขึ้นในระยะหลังแสดงความเป็นพิษน้อยกว่าและมีประสิทธิภาพในการเลือกทำลายมากกว่า อย่างไรก็ตามศัตรูตามธรรมชาติในกลุ่มแมงมุม (*Lycosa pseudoannulata*) และด้วงตัวห้ำ (*Cryptolaemus montrouzieri*) จัดได้ว่ามีความทนทานต่อ

สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Mansfield et al. (2006) ในออสเตรเลียที่พบว่าแปลงผลิตฝ้ายที่ได้รับสารฆ่าแมลงประเภทไม่เลือกทำลายมีปริมาณของแมลงที่เป็นประโยชน์น้อยกว่าในแปลงที่ได้รับสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชประเภทเลือกทำลาย ในขณะที่ปริมาณของแมงมุมในแปลงผลิตฝ้ายทั้งสองกลุ่มดังกล่าวไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Matlock and Cruz (2002) ในคอซตาริกาที่พบว่าปริมาณและความหลากหลายชนิดของแมลงเบียนในแปลงปลูกกล้วยมีความสัมพันธ์แบบผกผันกับอัตราการใช้สารฆ่าหนอนตัวกลมและสารฆ่าแมลงโดยพบว่าในแปลงปลูกกล้วยที่มีการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอกระบบน้อยมีปริมาณและความหลากหลายชนิดของแมลงเบียนมากที่สุด ในขณะที่แปลงปลูกกล้วยที่มีระบบการปลูกตามแบบแผนทั่วไปมีปริมาณและความหลากหลายชนิดน้อยที่สุด

ผลในระยะยาวที่เกิดจากการที่ศัตรูธรรมชาติได้รับสารพิษโดยทางตรงหรือการสัมผัสกับสารพิษที่ตกค้างของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชนั้นมีรายงานการศึกษาไว้น้อยมาก ทั้งนี้ Wright and Verkerk (1995) ให้เหตุผลว่าเนื่องจากการทดสอบมาตรฐานในห้องปฏิบัติการมีการทดลองน้อยมากจนไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนและอ้างอิงผลการทดลองได้อย่างแน่นอนจึงทำให้การคาดคะเนผลกระทบที่มีต่อประชากรของศัตรูตามธรรมชาติต่ำกว่าความเป็นจริงและไม่มีความสำคัญ ซึ่งศัตรูธรรมชาติที่ไม่ตายอย่างรวดเร็วดังกล่าวก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีโดยทรงวุฒิ (2546) รายงานไว้ว่าผลที่เกิดกับศัตรูธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ลดปริมาณการผลิตลูกหลานเนื่องจากตัวเต็มวัยมีอายุสั้นลง อัตราการขยายพันธุ์ลดลงทำให้เกิดพฤติกรรมผิดไปจากปกติ เช่น ความสามารถในการจดจำเหยื่อลดลงหรือหมดไปทำให้ประสิทธิภาพในการหาเหยื่อหรือตัวอาศัยลดลง การขาดการทรงตัวลดประสิทธิภาพในการเป็นแมลงห้ำ การเป็นอัมพาตชั่วคราวและหยุดการกินอาหาร เป็นต้น

3.2 ผลกระทบทางอ้อม การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชส่งผลกระทบต่อการลดปริมาณลง

ของตัวอาศัยหรือเหยื่อทำให้แหล่งอาหารของศัตรูธรรมชาติลดลงตามไปด้วย เมื่อระดับของศัตรูพืชถูกควบคุมจนกระทั่งอยู่ในระดับต่ำมากจนไม่เพียงพอต่อความต้องการของศัตรูธรรมชาติย่อมทำให้ศัตรูตามธรรมชาติขาดแคลนอาหารและจำเป็นต้องอพยพออกไปจากพื้นที่เพาะปลูกในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ศัตรูธรรมชาติเข้าทำลายตัวอาศัยหรือเหยื่อที่มีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่เป็นผลให้ศัตรูตามธรรมชาติมีพฤติกรรมผิดปกติไปจากเดิม เช่น ตายหรือการเป็นอัมพาต เป็นต้น จากผลการศึกษาของ Cohen et al. (1988) ที่พบว่าตัวเต็มวัยของแตนเบียนที่อาศัยอยู่ในเหยื่อหรือตัวอาศัยที่ฟักออกมาจะตายเมื่อเจาะทะลุผิวหนังของเหยื่อหรือตัวอาศัยที่ปนเปื้อนด้วยสารพิษตกค้าง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ ทรงวุฒิ (2546) ในกรณีของเพลี้ยหอยซึ่งจะตายเนื่องจากพิษตกค้างของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ติดอยู่กับเปลือกไข่หรือผนังลำตัว เป็นต้น จากผลการศึกษาและรายงานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลเสียของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในทางอ้อมที่เกิดขึ้นได้เสมอในระบบนิเวศเกษตร ในช่วงเวลาหนึ่งในอดีตการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชประเภทดูดซึมจัดได้ว่าเป็นสารที่มีความปลอดภัยและถูกแนะนำให้เป็นวิธีการที่มีความเป็นไปได้มากที่สุดในการลดปัญหาการตายอย่างเฉียบพลันของศัตรูธรรมชาติจากการพ่นสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามแนวคิดและวิธีปฏิบัติดังกล่าวในปัจจุบันมีหลักฐานการศึกษาเป็นจำนวนมากที่สนับสนุนถึงผลเสียหายในทางอ้อมต่อศัตรูธรรมชาติเป็นอย่างมาก ซึ่งความเสียหายดังกล่าวเกิดขึ้นในลักษณะของลูกไข่ที่สามารถเปลี่ยนแปลงสมดุลของศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องหลังจากที่มีการใช้สารดังกล่าวแล้ว ดังนั้นการลดผลกระทบต่อศัตรูธรรมชาติทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมนอกจากจะช่วยให้เกษตรกรลดค่าใช้จ่ายและความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชแล้วยังช่วยรักษาระดับสมดุลระหว่างศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติให้เกิดขึ้นซึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนในการทำเกษตรกรรมในแต่ละท้องถิ่น

ผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์

สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชซึ่งปนเปื้อนอยู่ในระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมแล้วแต่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลกระทบทางตรงที่มีต่อสุขภาพเกิดจากการที่มนุษย์ได้รับหรือสัมผัสกับสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยตรงซึ่งกลุ่มของบุคคลที่มีโอกาสได้รับสารดังกล่าว ได้แก่ เกษตรกร เนื่องจากมีพฤติกรรมในการป้องกันตนเองน้อยมากต่อการสัมผัสสารทั้งในขณะผสมและการใช้เป็นเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยได้ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏอาการช่วยชัดเจนในระยะสั้น (รักชาติ, 2553) เนื่องจากร้อยละ 90 ของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชสามารถเข้าสู่ร่างกายได้ทางผิวหนัง (ศักดิ์ดา, 2553) หรือ ผู้ที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการจำหน่ายสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ความรุนแรงของพิษที่เพิ่มขึ้นพบได้ในกลุ่มสารออร์กาโนคลอรีน กลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตและกลุ่มคาร์บาเมท ตามลำดับ ในปัจจุบันจึงมีการนำสารในกลุ่ม ไพรีทอยด์สังเคราะห์ ซึ่งมีอันตรายน้อยกว่ามาใช้แทน ตลอดจนการใช้สารสกัดจากธรรมชาติ เช่น สารสกัดจากสะเดาและพืชสมุนไพรอีกหลายชนิด เป็นต้น สำหรับอาการเฉียบพลันที่เกิดจากพิษของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ที่ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอได้แก่ อาการผิดปกติทางผิวหนัง ระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินหายใจ ระบบกล้ามเนื้อและระบบประสาท (นิรินาม, 2553) ระบบต่อมมีท่อและระบบประสาทส่วนกลาง (Schenker et al., 1998) เป็นต้น ในขณะที่อาการพิษสะสมมิได้แสดงผลในทันทีแต่เป็นที่เกิดขึ้นจากการได้สัมผัสพิษอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดการสะสมของสารเคมีในร่างกายจนถึงระดับที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในร่างกายได้ในหลายลักษณะ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพันธุกรรมของเซลล์ การเกิดเนื้องอกและมะเร็งและการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ตัวอ่อนที่อยู่ในครรภ์แม่ (Tuomaa, 2006) ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย ระบบตับ ระบบหัวใจและหลอดเลือดและระบบความสมดุลของฮอร์โมนในร่างกาย (ศักดิ์ดา, 2553) เป็นต้น จากรายงาน

ของวิจิตร (2550) ที่รายงานไว้ว่าพิษภัยมักจะเกิดเป็นประจำในประเทศที่กำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วแต่มีปัญหาน้อยกว่า สำหรับกรณีศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาปรากฏในผลการศึกษาของ Saiyed et al. (2003) ในอินเดียที่พบว่าเด็กชายอายุระหว่าง 10 ถึง 19 ปีซึ่งได้รับสารเอนโดซันแฟนจากการฉีดพ่นในแปลงปลูกมะม่วงหิมพานต์อย่างต่อเนื่องนานกว่า 20 ปี อาจมีผลในการลดการเข้าสู่วัยผู้ใหญ่และรบกวนการสังเคราะห์ฮอร์โมนเพศซึ่งผลกระทบดังกล่าวทำให้การเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ช้าลงและมีภาวะการเจริญพันธุ์ที่ไม่สมบูรณ์ ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วมีกรณีศึกษาซึ่งปรากฏในผลการศึกษาของ Swan et al. (2003) ในสหรัฐอเมริกาที่พบว่าสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอาจมีส่วนในการส่งเสริมการลดลงของคุณภาพของน้ำอสุจิในผู้ชายวัยเจริญพันธุ์ในพื้นที่ทำการเกษตรของรัฐมิสซูรีตอนกลางซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีบุตรยากหรือการเป็นหมันได้ ส่วนกรณีศึกษาในประเทศไทยนั้น ผลการศึกษาของ อรชร (2546) ที่พบว่าเกษตรกร ผู้ปลูกผักในจังหวัดสุรินทร์มีสารเคมีในร่างกายอยู่ในระดับเสี่ยง ถึง 37.4 % เนื่องจากการใช้สารเคมีติดต่อกันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยสารเคมีที่ใช้ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต ซึ่งระดับเสี่ยงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความเสี่ยงสูงต่อการแสดงอาการแพ้ให้เห็นคือ น้ำลายฟูมปาก เหงื่อออกมา ชักกระตุกและม่านตาขยาย เนื่องจากการทำงานของเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสที่ลดลงเป็นผลให้เกิดการส่งกระแสประสาทมากเกินไป เป็นต้นซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธีรพัฒน์ และ วินัย (2550) ที่พบว่าเกษตรกรในตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเพื่อการผลิตชะอมเชิงพาณิชย์อย่างแพร่หลายในทุกหลังคาเรือน (คิดเป็น 100 %) มีพิษตกค้างในเลือดของเกษตรกรในระดับต่างๆ คือไม่ปลอดภัย 42.5 % มีความเสี่ยง 43.8 % และปลอดภัยเพียง 13.8 % โดยสารเคมีตกค้างที่พบในชะอม คือ เมทาโมโดฟอส โมโนโครโตฟอสและไดโครโตฟอส ซึ่งเป็นสารเคมีในกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต

2. ผลกระทบทางอ้อม การปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจากระบบนิเวศเกษตรสู่ระบบนิเวศที่อยู่ข้างเคียงได้ก่อให้เกิดการสะสมความเข้มข้นของสารเคมีตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห่วงโซ่อาหารที่มีมนุษย์เป็นผู้บริโภคชั้นสูงสุดจึงเป็นผลให้ระดับความเข้มข้นของสารเคมีดังกล่าวในร่างกายมนุษย์ที่มีการบริโภคสิ่งมีชีวิตในห่วงโซ่อาหารอยู่ในระดับที่สูงมากเมื่อความเข้มข้นถึงระดับหนึ่งจึงก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ในที่สุด สำหรับกรณีการปนเปื้อนในผลผลิตทางการเกษตรหรือน้ำดื่ม นั้น การแสดงความเป็นพิษอาจต้องใช้เวลานานเนื่องจากปริมาณที่ตกค้างอยู่ในระดับต่ำอย่างไรก็ตามการสะสมของสารเคมีดังกล่าวมากขึ้นในอวัยวะต่างของมนุษย์ยังคงเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเนื้อเยื่อไขมัน ตับ ไตและสมอง เป็นต้น สอดคล้องกับรายงานของ Longnecker et al. (1997) ที่รายงานไว้ว่าสารในกลุ่มออร์กาโนคลอรีนจัดเป็นสารที่รบกวนการทำงานของต่อมไร้ท่อและจัดเป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์โดยพบสารจำพวก dichlorodiphenyl-dichloroethene และ polychlorinated biphenyls ตกค้างในเนื้อเยื่อของมนุษย์สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จรินทร์พิทย์ (2541) ที่พบว่าประชาชนในบริเวณชุมชนบางกระเบื้อง จังหวัดชัยนาท ที่บริโภคปลาจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในกลุ่มไซโคลไดอินซึ่งเป็นสารในกลุ่มออร์กาโนคลอรีนมีความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งมากกว่าสารในกลุ่มอื่นนอกจากนี้แล้วยังพบว่าสารในกลุ่มนี้เป็นสาเหตุของความผิดปกติในการทำงานของตับ ผิวหนังและระบบประสาท สำหรับสารในกลุ่มออร์กาโนคลอรีนนั้นจัดเป็นกลุ่มของสารประกอบสังเคราะห์ที่มีความคงทนอยู่ในสภาพแวดล้อมเนื่องจากค่อนข้างจะสลายตัวช้าทำให้พบตกค้างในห่วงโซ่อาหารและสิ่งแวดล้อมได้นาน (นิรนาม, 2553) จากรายงานของ Cuadra et al. (2006) ซึ่งพบว่าเด็กที่ทำงานในพื้นที่ทิ้งของเสียของเทศบาลในเมืองมานาเกาประเทศนิการากัว มีระดับของมวลสารออร์กาโนคลอรีนที่มีความคงทนในซีรัมสูงกว่าเด็กที่ไม่ได้ทำงานใน

พื้นที่ดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยสารเคมีดังกล่าวเข้าสู่ร่างกายของเด็กทางผิวหนังจากกิจกรรมที่ต้องสัมผัสกับสารเคมีและการหายใจเอาฝุ่นควันที่เกิดจากการเผาของเสีย ในขณะที่เด็กวัยรุ่นผู้หญิงได้รับสารผ่านทางสารประกอบคลอรีนในทะเลสาบมานานากว่าซึ่งบริเวณชายฝั่งเป็นสถานที่สำหรับทิ้งของเสียของเทศบาลซึ่งระดับของสารเคมีที่ตรวจวัดได้ดังกล่าวอาจมีผลต่อความผิดปกติของระบบสืบพันธุ์ของมนุษย์ได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Soto et al. (1994) เกี่ยวกับผลที่คล้ายฮอร์โมนเพศหญิงในมนุษย์จากการได้รับสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในกลุ่มออร์กาโนคลอรีน และจากผลการศึกษาของ Jager (2006) ในเม็กซิโกที่พบว่าเปอร์เซ็นต์การเคลื่อนไหวของสเปิร์มในมนุษย์ลดลงและเปอร์เซ็นต์ความผิดปกติทางสัณฐานวิทยาของหางสเปิร์มเพิ่มขึ้นเมื่อความเข้มข้นของไดคลอโรไดเฟนิลไดคลอโรเอเทอรีลีนเพิ่มขึ้นและที่สำคัญอย่างยิ่งยังพบว่าการรวมตัวของดีเอ็นเอที่ไม่สมบูรณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มข้นของสารเคมีดังกล่าว ในขณะที่ความเข้มข้นของดีดีทีที่มีความสัมพันธ์กับการทำหน้าที่ที่ผิดปกติของอวัยวะและหรือการควบคุมการทำงานของฮอร์โมนที่เกี่ยวข้องกับระบบสืบพันธุ์ในมนุษย์ และจากผลการศึกษาของ Tuc et al. (2007) พบว่าการใช้เคมีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและความผิดปกติในลักษณะต่างๆ ของน้ำเชื้อมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมากในชาวานาของเวียดนามโดยลักษณะต่างๆ ดังกล่าว ได้แก่ ปริมาตร ความเข้มข้นของสเปิร์ม จำนวนสเปิร์มรวม การเคลื่อนที่ ความมีชีวิตและสัณฐานวิทยาของสเปิร์ม ซึ่งการลดลงของจำนวนสเปิร์ม การเคลื่อนที่และสัณฐานวิทยาของสเปิร์มที่ผิดปกตินั้นมีความสัมพันธ์กับความไม่สมบูรณ์พันธุ์ของเพศชายเป็นอย่างมาก (Anne, 2000; ADAM, 2003) นอกจากนี้แล้ว Horrigan et al. (2002) ยังให้ข้อมูลสนับสนุนเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชปริมาณมากในการทำเกษตรอุตสาหกรรมว่ามีความเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งที่เพิ่มขึ้นตลอดจนความผิดปกติของระบบต่อมไร้ท่อและระบบสืบพันธุ์ ทั้งในกลุ่มผู้ใช้แรงงานและผู้บริโภค

จากผลการศึกษาจำนวนมากดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชมีผลกระทบต่อระบบสืบพันธุ์ของเพศชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดปกติของน้ำเชื้อในลักษณะต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาสุขภาพหลักทั่วโลกอันจะส่งผลต่อความสามารถในการสืบพันธุ์ของมนุษย์ที่ลดลงในอนาคตเป็นผลให้ทั้งคุณภาพและปริมาณของประชากรเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แตกต่างกันจากปัจจุบัน

ผลกระทบต่อกลุ่มนอกเป้าหมาย

สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชส่งผลเสียหายต่อระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศในหลายทาง ดังได้กล่าวแล้วในข้างต้น อย่างไรก็ตามผลเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่มีได้เป็นเป้าหมายของการใช้สารยังเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและถูกพิจารณาถึงผลเสียหายดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งแมลงที่เป็นประโยชน์ซึ่งทำหน้าที่เป็นแมลงผสมเกสรให้กับพืชที่ปลูกหลายชนิด เช่น ผึ้ง แมลงภู่ ผีเสื้อ ผีเสื้อกลางคืน และแมงที่เป็นประโยชน์อื่นๆ เป็นต้น จากรายงานของ Fishel (2007) ที่กล่าวถึงผลเสียหายของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชหลายชนิดที่มีต่อแมลงผสมเกสรหลายชนิดในมลรัฐฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา อันเป็นสาเหตุโดยตรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสียของประชากรแมลงดังกล่าวและเป็นสาเหตุโดยทางอ้อมของการสูญเสียผลผลิตของพืชเนื่องจากปริมาณของแมลงผสมเกสรดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการถ่ายเรณูในพืชที่ปลูกซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ Ingham et al. (2007) ซึ่งรายงานถึงการสูญเสียถึงประมาณ 20 % ของอาณานิคมผึ้งที่มีความเกี่ยวข้องกับระดับของการได้รับสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในสหรัฐอเมริกา จากผลการศึกษาของ Wiktelius et al. (1999) ในหลายประเทศของทวีปแอฟริกา พบว่าการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในกลุ่มออร์กาโนคลอรีนชนิดลิเนนมีผลต่อการลดจำนวนลงอย่างมีนัยสำคัญของแมลงหลายชนิดนอกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการกำจัด โดยพบว่าแมลงหางดีดลดลงมากกว่า 80 % ในช่วงเวลา

เฉลี่ย 6 สัปดาห์ แมงมุมลดลง 53 % ในช่วงเวลาเฉลี่ย 2.8 สัปดาห์ ในขณะที่มดลดลงถึง 64 % ในช่วงเวลาเฉลี่ยเพียง 2.5 สัปดาห์ นอกจากนี้แล้วยังมีรายงานถึงผลการศึกษาของ Ingham and Coleman (1984) ที่พบว่าการใช้สารฆ่าแมลงไดอะซินอน มีผลต่อการลดลงของจำนวนประชากร แบคทีเรีย รา และโพรโทซัวในดิน ซึ่งไม่ได้เป็นเป้าหมายของการใช้สารเคมีดังกล่าว และยังสอดคล้องกับรายงานของ Nabhan (1998) ที่กล่าวถึงการลดลงของแมลงผสมเกสรอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ได้แก่ สัตว์ฟันแทะ (rodent) นก และค้างคาว โดยส่วนใหญ่ของสัตว์เหล่านี้อยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญพันธุ์ในอนาคต สำหรับสัตว์ขนาดใหญ่อื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบจากสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ ปลา นก และสัตว์ป่าต่างๆ ซึ่งผลที่ชัดเจนเป็นผลโดยตรงของความเป็นพิษอย่างเฉียบพลันของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในกรณีของปลาตลอดจนสัตว์น้ำอื่น ดังปรากฏในรายงานของ Ouellet et al.(1997) ในแคนาดาที่พบว่ามีความเชื่อมโยงระหว่างสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและพัฒนาการที่ผิดปกติในสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกบ ซึ่งมีขาพิเศษเจริญออกมาจากส่วนท้องและหลัง ในขณะที่ขาหลังกุดสั้นหรือมีขาหลังเชื่อมติดกันในกรณีของปลาตามรายงานของ Fishel (2007) พบว่า ระดับความเข้มข้นของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ต่ำกว่า 0.1 ถึง 1.0 มก./กก. สามารถทำให้ปลาตายได้ โดยการจำแนกระดับความเป็นพิษของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อปลาแสดงไว้ใน Table 1 ส่วนในกรณีของนกและสัตว์ป่าอื่นๆ นั้นมีรายงานถึงความเป็นพิษของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม กล่าวคือ การกินเหยื่อล่อหรือเมล็ดพืชที่คลุกสารฆ่าแมลงหรือจุลินทรีย์โดยตรงเป็นสาเหตุที่ทำให้นกตายได้ สำหรับผลโดยทางอ้อมนั้นพบว่าในบางกรณีนกอาจบริโภคน้ำที่มีการปนเปื้อนของสารเคมีดังกล่าว หรือการบริโภคเหยื่อที่ได้รับสารเคมีหรือมีการสะสมของสารเคมีในร่างกาย นอกจากนี้แล้วนกที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันยังอาจบริโภคเหยื่อล่อของสัตว์ฟันแทะต่างๆซึ่งไม่มีการปกปิด

อย่างเหมาะสมในขณะที่ใช้หรือหลังจากใช้แล้วโดยระดับความเป็นพิษอย่างเฉียบพลันต่อนกซึ่งได้รับสารเคมีโดยการบริโภคแล้วทำให้นกตาย 50 % ตามรายงานของ Fishel (2007) อยู่ในช่วงที่ต่ำกว่า 10 ถึง 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ของน้ำหนักตัว โดยการจำแนกระดับความเป็นพิษของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อนก แสดงไว้ใน Table 2 สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชบางชนิดอาจแสดงผลอย่างไม่เฉียบพลันแต่อาจส่งผลเสียต่อศักยภาพในการสืบพันธุ์ของนกและสัตว์ป่าชนิดที่มีความเฉพาะเจาะจงได้เช่นกัน โดยรายชื่อของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ปรากฏใน Table 1 and Table 2 นั้นยังคงพบว่าส่วนใหญ่มีการใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเกษตรในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง

จาก Table 1 and Table 2 จะเห็นได้ว่า ระดับความเข้มข้นของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ซึ่งจำแนกตามระดับความรุนแรงของความเป็นพิษไว้แสดงค่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำถึงต่ำมาก แต่แสดงความเป็นพิษในระดับสูงถึงสูงมากสำหรับสารในบางกลุ่ม ซึ่งนัยสำคัญของความเป็นพิษที่ส่งผลกระทบต่อปลาและนกตามลำดับดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงโอกาสที่มีความเป็นไปได้สูงต่อการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศที่มีพื้นที่ติดต่อกันและส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตกลุ่มนอกเป้าหมายได้ง่ายด้วยปริมาณการปนเปื้อนเพียงเล็กน้อย ดังนั้นการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในระบบนิเวศเกษตรอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานย่อมก่อให้เกิดการสะสมของสารเคมีดังกล่าวในระบบนิเวศเกษตรและปนเปื้อนเข้าสู่ระบบนิเวศที่อยู่ติดกันทั้งในส่วนขององค์ประกอบที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ดิน และน้ำ และองค์ประกอบที่มีชีวิต ได้แก่ พืชและสัตว์ในลักษณะที่เรียกว่า bioaccumulation อยู่เป็นปริมาณเล็กน้อยแตกต่างกันไปตามความเข้มข้นความถี่และระยะเวลาของการใช้ ตลอดจนความสามารถในการดูดซับของดินและน้ำในระบบนิเวศเกษตรของแต่ละท้องถิ่นนอกจากผลกระทบที่มีต่อแมลงผสมเกสร ปลา นกและสัตว์ป่าดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังพบว่า

สัตว์เลี้ยงหลายชนิดล้วนแล้วแต่มีโอกาสที่จะได้รับความเป็นพิษตกค้างจากสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเช่นเดียวกันเนื่องจากสัตว์เลี้ยงอาจจะได้รับสารดังกล่าวทั้งโดยทางตรง คือ การบริโภคพืชที่มีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่เดิม หรือโดยทางอ้อม คือ การบริโภคอาหารสัตว์ที่เข้าวัตถุดิบจากพืชที่มีการปนเปื้อนของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพสัตว์ ทำให้ผลผลิตลดลงและยังอาจถ่ายทอดความเป็นพิษนั้นสู่มนุษย์ได้อีกทางหนึ่ง ดังปรากฏในรายงานของ สุรนันท์ (2548) ที่รายงานไว้ว่ามีการตกค้างของสารฆ่าแมลงชนิดเอนดิรินในไขมันของโคและกระบือที่เก็บตัวอย่างจากโรงฆ่าสัตว์ในเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร พบว่ามีปริมาณสูงถึง 0.1833 และ 0.2019 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับซึ่งปริมาณดังกล่าวสูงกว่าค่าที่กำหนดไว้โดยองค์การสหประชาชาติที่กำหนดไว้ที่ 0.10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ในบางกรณีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอาจก่อให้เกิดความเสียหายกับพืชได้เช่นเดียวกัน เช่น การใช้สารฆ่าวัชพืชชนิดไม่เลือกทำลายซึ่งส่งผลเสียต่อพืชปลูกหรือพืชที่ไม่ต้องการกำจัดได้จากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การใช้ในอัตราที่สูงเกินไป การผสมสารที่ไม่ดีพอ สภาพแวดล้อมที่พืชนั้นเจริญเติบโตอยู่มีความไม่เหมาะสมในขณะที่ทำให้สารหรือการที่พืชอยู่ในสภาพเครียดเนื่องจากการขาดน้ำหรือธาตุอาหารพืชอย่างเพียงพอ สำหรับประเด็นของการสูญเสียทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในประเทศไทยยังคงพบว่ามีรายงานค่อนข้างน้อยอย่างไรก็ตามจากรายงานของ ศจินทร์ (2551) ซึ่งมีการประมาณการต้นทุนสุขภาพของเกษตรกรและต้นทุนอื่นๆ ที่รัฐต้องเสียไปเพื่อควบคุมและติดตามผลจากการใช้สารเคมีอาจสูงถึง 5.4 พันล้านบาทต่อปีเทียบกับมูลค่าการนำเข้าปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในแต่ละปี จากผลการศึกษาของ สุจิตา (2540) พบว่าการทำวนเกษตรไม่มีต้นทุนสุขภาพเกิดขึ้นเนื่องจากความหลากหลายของระบบการผลิตแบบวนเกษตรในขณะที่การทำเกษตรกรรมแบบกระแส

หลักมีต้นทุนสุขภาพเกิดขึ้น โดยการทำสวนมะม่วงและการทำนามีต้นทุนสุขภาพจากอาการพิษเฉียบพลันและอาการพิษเรื้อรัง รวมปีละ 28.9 และ 97.2 บาทต่อไร่ตามลำดับเนื่องจากเกษตรกรให้ความสำคัญกับเหตุผลเชิงเศรษฐกิจมากกว่าเหตุผลเชิงสุขภาพในกรณีของสหรัฐอเมริกาพบว่ามีรายงานความสูญเสียดังกล่าวไว้โดย Pimentel (2005) ดังแสดงไว้ใน Table 3

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศเกษตรและระบบนิเวศข้างเคียงดังที่ได้เสนอมาทิ้งหมัดข้างต้น การลดปริมาณการใช้หรือการปฏิเสธการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจึงน่าจะเป็นทางออกที่เหมาะสม เพื่อที่จะลดผลกระทบในทางลบที่จะเกิดขึ้นอย่างไรก็ตามแนวทางที่เหมาะสมในระยะแรกควรให้ความสำคัญกับการลดปริมาณการใช้ก่อน ทั้งนี้เพื่อมิให้กระทบต่อปริมาณผลผลิตของพืชที่จะได้รับจากนั้นจึงค่อยๆ ลดปริมาณการใช้ลงไปเรื่อยๆ จนกระทั่งไม่ใช้อีกต่อไป ซึ่งแนวทางที่เหมาะสมสำหรับปัจจุบันและอนาคตดังกล่าว ได้แก่

1. การนำผลการวิจัยและพัฒนาที่มุ่งเน้นการลดปริมาณการใช้สารเคมีจากหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงมาใช้ประโยชน์สำหรับงานในระดับไร่กันอย่างแท้จริง เช่น การใช้จุลินทรีย์และศัตรูธรรมชาติรวมทั้งสารสกัดจากพืชธรรมชาติมาใช้ในการบริหารศัตรูพืชอย่างเหมาะสม
2. การนำผลการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ในระดับไร่กันอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงระดับความเสียหายทางเศรษฐกิจของพืชปลูกเพื่อประกอบการตัดสินใจในการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
3. การใช้วิธีการทางเกษตรกรรมที่ช่วยลดการเข้าทำลายของแมลงศัตรูพืชร่วมกันหลายวิธี เช่น การปลูกพืชหมุนเวียน การใช้พันธุ์พืชหลายพันธุ์ปลูกแบบผสมผสาน การปลูกพืชภายใต้โรงเรือนตาข่าย การกำหนดวันปลูกที่เหมาะสม หรือการเลือกใช้พันธุ์พืชที่มีความต้านทานต่อแมลงศัตรูพืช เป็นต้น

Table 1 Pesticides that are classified as very highly- to highly-toxic to fish.

Pesticide	Type ^{1/}	Toxicity ^{2/}	Pesticide	Type	Toxicity
Alachlor	H	HT	Maneb	F	HT
Aldicarb	I	HT	Maneb + streptomycin	F	HT
Amitraz	I	HT	Metam-sodium	F	HT
Azinphos-ethyl	I	VHT	Methyl parathion	I	HT
Beta-cypermethrin	I	HT	Methyl-isothiocyanate	FM	HT
Beta-cypermethrin	I	HT	Naled	I	HT
Bifenazate	A	HT	Niclosamide	I	HT
Bifenthrin	I	HT	Oxadiazon	H	HT
Bromadiolone	R	HT	Oxyfluorfen	H	HT
Bromoxynil	H	HT	Pendimethalin	H	HT
Butylate	H	HT	Permethrin	I	HT
Captan	F	HT	Petroleum distillate	I	HT
Carbaryl	I	HT	Pirimiphos-methyl	I	HT
Chloropicrin	FM	HT	Prometryn	H	HT
Chlorothalonil	F	HT	Propargite	I	HT
Chlorpyrifos	I	HT	Pyraclostrobin	F	HT
Dazomet	F	HT	Pyraclostrobin	F	HT
Deltamethrin	I	HT	Pyrazophos	F	HT
Diazinon	I	HT	Quizalofop-ethyl	H	HT
Dichlorvos	I	HT	Resmethrin	I	HT
Diclofop-methyl	H	HT	Rotenone	I	HT
Dicofol	I	HT	Tau-fluvalinate	I	HT
d-trans-allevethrin	I	HT	Tefluthrin	I	HT
Endothall	H	HT	Tetramethrin	I	HT
Esfenvalerate	I	HT	Thiodicarb	I	HT
Ethion	I	HT	Thiophanate-methyl	F	HT
Ethoprop	I	HT	Thiram	F	HT
Fenbutatin-oxide	I	VHT	Tralomethrin	I	HT
Fenvalerate	I	HT	Tribufos	D	HT
Fludioxonil	F	HT	Triflumizole	F	HT
Folpet	F	HT	Zeta-cypermethrin	I	HT
Malathion	I	HT			

^{1/} Type: A = acaricide; D = defoliant; F = fungicide; FM = fumigant; H = herbicide; I = insecticide; R = rodenticide.

^{2/} Toxicity: VHT = <0.1 mg/kg; HT = 0.1 - 1.0 mg/kg.

Source: Fishel (2007)

Table 2 Pesticides that are classified as very highly- to highly-toxic to birds.

Pesticide	Type ^{1/}	Toxicity ^{2/}
Pirimiphos-methyl	I	HT
Aldicarb	I	HT
Dicamba	H	HT
Carbofuran	I	HT
Chlorpyrifos	I	HT
Diazinon	I	HT
Dimethoate	I	HT
Ethoprop	I	HT
Dichlorvos	I	HT
Thiodicarb	I	HT
Metaldehyde	M	HT
Methamidophos	A/I	HT
Methyl parathion	I	HT
Phorate	I	VHT

^{1/} Type: A = acaricide; H = herbicide; I = insecticide; M = molluscicide.

^{2/} Toxicity (Bird LD₅₀): VHT = <10 mg/kg; HT = 10 - 50 mg/kg.

Source: Fishel (2007)

Table 3 Total estimated environmental and social costs from pesticide in the United States.

Costs	Millions of \$ per year
Public health impacts	1,140
Domestic animals deaths and contaminations	30
Loss of natural enemies	520
Cost of pesticide resistance	1,500
Honeybee and pollination losses	334
Crop losses	1,391
Fishery losses	100
Bird losses	2,160
Groundwater contamination	2,000
Government regulations to prevent damage	470
Total	9,645

Source: Pimentel (2005)

4. การอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติให้สามารถมีชีวิตอยู่รอด ขยายพันธุ์และดำรงชีวิตอยู่ได้ในระบบนิเวศเกษตรของท้องถิ่นได้อย่างสมดุลกับศัตรูพืชที่ปรากฏในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการลดผลกระทบของสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชต่อศัตรูธรรมชาติหลายวิธีรวมกันได้แก่ การติดตามความเสียหายของพืชปลูกเพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับความจำเป็นในการใช้สาร การคำนึงถึงผลกระทบของการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อศัตรูธรรมชาติของศัตรูพืชที่รอลงมา และการกำหนดเป้าหมายทางชีววิทยาที่ก่อนที่จะใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยคำนึงถึงชนิดของศัตรูพืชทุกชนิดและศัตรูธรรมชาติที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมและแหล่งอาศัยของศัตรูพืชเป้าหมายและศัตรูธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง และความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีอยู่ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับวิธีการพ่นสารที่ถูกต้อง เป็นต้น

5. การให้ความรู้ทางวิชาการอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชแก่เกษตรกรในประเด็นที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาด ได้แก่ ประเด็นด้านวิชาการเกี่ยวกับกลไก เกี่ยวกับความเป็นพิษต่อศัตรูพืช ลักษณะความต้านทานของพืชต่อสารเคมีที่ใช้ การเกิดศัตรูพืชชนิดใหม่ระบอบาจากผลกระทบของ

การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและอันตรายและวิธีการแก้พิษเบื้องต้น เป็นต้น

6. การเปลี่ยนแปลงเจตคติและความเชื่อของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในประเด็นที่ว่าพืชที่ฉีดพ่นสารนั้นตัวเกษตรกรเองไม่ได้บริโภคแต่ผู้บริโภคต่างหากที่จะซื้อไปบริโภคและประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการได้รับรางวัลจูงใจจากบริษัทสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่กระตุ้นให้มีการใช้สารเคมีดังกล่าวอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จรินทร์พย์ ทรงประกอบ. 2541. การประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพในการบริโภคปลาจากแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งมีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนคลอรีนตกค้างบริเวณชุมชนบางกระเบื้อง ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม โครงการสหวิทยาการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ
- ทรงวุฒิ พจนานวงศ์. 2546. สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชและการอนุรักษ์แมลงศัตรูธรรมชาติ (ตอนที่ 1). วารสารกสิกรรมและสัตววิทยา. 25: 105-115.
- ธีรพัฒน์ สุทธิประภา และวินัย วีระวัฒนานนท์. 2550. การสำรวจสภาพการปลูกผักชะอมและผลกระทบจากสารเคมีต่อเกษตรกรผู้ปลูกชะอมจังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารแก่นเกษตร. 35: 375-380.

- นิรนาม. 2553. พิษภัยสารเคมีเกษตร. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.greennet.or.th/comsumers/t2100.htm#02>. ค้นเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2553.
- รักษาติ หนึ่งรัตน์. 2553. สารพิษเกษตรกร. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.province.moph.go.th/khamtaleso.doc> ค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2553.
- วิจิตร วังไฉ. 2550. สารเคมีเกษตรกับภาวะมลพิษของดินและแหล่งน้ำ. วารสาร น.ส.พ. กลีกร. 80: 86-94.
- ศจินทร์ ประชาสันต์. 2551. ข้อเสนอสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ 2551 ประเด็นเกษตรและอาหารในยุควิกฤต. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.sathai.org/hotissue/041-A-%20Health%Assembly.htm>. ค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2553.
- ศักดิ์ ศรีเนศวร์. 2553. พิษภัยของสารเคมีการเกษตร. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.doae.go.th/report/kemi/index2.htm>. ค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2553.
- ศิริพร วันพูน. 2553. เกษตรกรรมปลอดพิษชีวิตปลอดภัย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: http://www.tei.or.th/PliBai/th_plibai59_sarakadi.html. ค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2553.
- สุจิตร์ สันธนาภรณ์. 2540. การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนโดยรวมต้นทุนสุขภาพจากการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของการทำวนเกษตรและเกษตรกระแสหลัก: กรณีศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุนันท์ สุภัทรพันธุ์. 2548. พิษตกค้างของสารเคมีเกษตรในการผลิตอาหาร. วารสารโครงการหลวง 9: 14-17.
- สุวัฒน์ รวยอารีย์. 2547. ผลกระทบของสารฆ่าแมลงต่อศัตรูธรรมชาติโครงสร้างและความหลากหลายชนิดของอาร์โทรพอดในระบบนิเวศนาข้าว. สารพิษสวน 9: 4.
- อรรถ ลวดเงิน. 2546. การศึกษาผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกเผือกในพื้นที่ตำบลเทนมีย์อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- ADAM. 2003. The American Accreditation Health Care Commission. Infertility in men. [Online]. Available: <http://www.adam.about.com/reports/000067.htm>. Accessed Feb. 20, 2010.
- Anne, J. M. 2000. Male infertility: A guide for the clinician. Blackwell Science, NY.
- Bush, M. B. 1997. Ecology of a Changing Planet. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Caudra, S. N., L. Linderholm, M. Athanasiadou, and K. Jakobsson. 2006. Persistent Organochlorine Pollutants in Children Working at a Waste-disposal Site and in Young Females with High Fish Consumption in Managua, Nicaragua. A Journal of the Human Environment. 35: 109-116.
- Cohen, E., H. Podoler, and M. El-Hamlauwi. 1988. Effect of malathion-bait mixture on two parasitoids of the Florida red scale, *Chrysomphalus aonidum* (L.). Crop Protection. 7: 91-95.
- Fishel, F.M. 2007. Pesticide Effects on Nontarget Organisms. Available: <http://edis.lfias.ufl.edu/pdf/PI/PI12200.pdf>. Accessed Oct. 3, 2010.
- Heong, K. L., P.S. Teng, and K. Moody. 1995. Managing rice pests with less chemicals. GeoJournal. 35: 337-349.
- Horrigan, L., R. S. Lawrence, and P. Walker. 2002. How Sustainable Agriculture Can Address the Environmental and Human Health Harms of Industrial Agriculture. Environmental Health Perspectives. 110: 445-456.
- Ingham, E.R., and D.C. Coleman. 1984. Effects of streptomycin, cycloheximide, funyzone, captan, carbofuran, cygon, and PCNB on soil microorganisms. Microbial Ecology. 10: 345-358.
- Ingram, M., G.P. Nabhan, and L. Buchmann. 2007. Our Forgotten Pollinators: Protecting the Birds and Bees. Available: <http://www.pmac.Net/birdbee.htm>. Accessed Oct. 2, 2010.
- Jager, C. D., P. Farias, A. Barraza-Villarreal, M. H. Avila, P. Ayotte, E. Dewailly, C. Dombrowski, F. Rousseau, V. D. Sanchez, and J. L. Bailey. 2006. Reduced Seminal Parameters Associated with Environmental DDT Exposure and *p,p'*-DDE Concentrations in Men in Chiapas, Mexico : A Cross-Sectional Study. Journal of Andrology. 27: 16-26.
- Longecker, M. P., W.J. Rogan, and G. Lucier. 1997. The Human Health Effects of DDT (Dichlorodiphenyltrichloroethane) and PCBS (Polychlorinated Biphenyls) and an Overview of Organochlorines in Public Health. Annual Review of Public Health. 18: 211-244.
- Mansfield, S., M.L. Dillon, and M.E.A. Whitehouse. 2006. Are arthropod communities in cotton really disrupted? An assessment of insecticide regimes and evaluation of the beneficial disruption index. Agriculture, Ecosystems & Environment. 113: 326-335.

- Matlock, Jr. R. B., and R. D. L. Cruz. 2002. An inventory of parasitic Hymenoptera in banana plantations under two pesticide regimes. *Agriculture, Ecosystems & Environment*. 93: 147-164.
- Nabhan, G. P. 1998. Pollinators in Peril. *Science*. 279: 1459.
- Ouellet, M., J. Bonin, J. Rodrigue, J.L. DesGranges, and S. Lair. 1997. Hindlimb deformities (ectromelia, ectrodactyly) in free-living anurans from agricultural habitats. *Journal of Wildlife Disease*. 33: 95-104.
- Panda, N., and G. S. Khush. 1995. Host Plant Resistance to Insects. CAB INTERNATIONAL, Oxon, England.
- Pimentel, D. 2005. Environmental and economic costs of the application of pesticides primarily in the united states. *Environment, Development and Sustainability*. 7: 229-252.
- Saiyed, H., A. Dewan, V. Bhatnagar, U. Shenoy, R. Shenoy, H. Rajmohan, K. Patel, R. Kashyap, P. Kulkarni, B. Rajan, and B. Lakkad. 2003. Effect of Endosulfan on Male Reproductive Development. *Environmental Health Perspectives*. 111: 1958-1962.
- Schenker, M. B., S. Louie, L.N. Mehler, and T.E. Albertson. 1998. Pesticides. P. 1157-1173 In: W. N. Rom (ed.). *Environmental Occupational Medicine* (3rd ed). Lippincott-Raven, Philadelphia, New York.
- Soto, A.M., K. L. Chung, and C. Sonnenschein. 1994. The Pesticides Endosulfan, Toxaphene, and Dieldrin Have Estrogenic Effects on Human Estrogen-Sensitive Cells. *Environmental Health Perspectives*. 102: 380-383.
- Swan, S. H., R.L. Kruse, F. Liu, D.B. Barr, E. Z. Drobnis, J.B. Redmon, C. Wang, C. Brazil, J.W. Overstreet, and the Study for Future Families Research Group. 2003. Semen Quality in Relation to Biomarkers of Pesticide Exposure. *Environmental Health Perspectives*. 111: 1478-1484.
- Theiling, K.M., and B.A. Croft. 1988. Pesticide side-effects on arthropod natural enemies: A database summary. *Agriculture, Ecosystems & Environment*. 21: 191-218.
- Tuc, V. H., V. Wangsuphachart, P. Tasanapradit, W. Fungladda, P. V. Trong, and N. T. Nhung. 2007. Impacts of pesticide use on semen characteristics among rice farmers in Kienxuong district, Thaibinh province, Vietnam. *Southeast Asian Journal of Tropical Medical Public Health*. 38: 569-575.
- Tuormaa, T.E. 2006. The adverse effects of agrochemicals on reproductive health. [Online]. Available: <http://www.naturalsolutionsradio.com/blog/natural-solutions-radio/adverse-effects-agrochemicals-reproductive-health>. Accessed Feb. 25, 2010.
- Wikteliuss, S., P.A. Chiverton, H. Meguenni, M. Bennaceur, F. Ghezal, E-D.N. Umeh, R.I. Egwuatu, E. Minja, R. Makusi, E. Tukahirwa, W. Tinzaara, and Y. Deedat. 1999. Effets of insecticides on non-target organisms in African agroecosystems: a care for stabling regional testing programmes. *Agriculture, Ecosystems & Environment*. 75: 121-131.
- Wright, D.J., and R.H.J. Verkerk. 1995. Integration of chemical and biological control systems for arthropods : Evaluation in a multitrophic context. *Pesticide Science*. 44: 207-218.